

Asia: VN/33963/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumista ja kielitaitoa edistävien koulutusten uudistaminen

Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry yhtyy Opintokeskukset ry:n antamaan lausuntoon. Korostamme lausunnossamme erityisesti:

- työllistyminen on hyvä tavoite, mutta se ei ole kaikille kotoutujille toiveistaan huolimatta mahdollinen. Mahdollista on kuitenkin mielekäs ja aktiivinen osallisuus yhteiskunnassa;
- pelkäämme, että osaksi työllistymispalveluita suunniteltuna, työllistymistavoitteen näkökulmasta kilpailutettavat sekä työelämän edellyttämään kielitaitoon ja työllisyyteen tähtäävät koulutukset eivät ole tehokkain ja toimivin tapa järjestää erityistä ja vaativaa kotoutumis- ja kielikoulutusta;
- olisi erittäin suuri menetys ja lähes käsittämätön muutos viedä vapaalle sivistystyölle lainsäädännöllä annettu merkittävä koulutustehtävä pois kansallisesta koulutusjärjestelmästä lakkauttamalla vapaan sivistystyön kotoutumis- ja lukutaitokoulutuksen 100 prosentin valtionosuusrahoitus. Lakkauttaminen on puhdas rahoitusleikkaus koulutuksesta, vaikka hallitus on luvannut olla leikkaamatta koulutuksesta. Samalla lakkautettaisiin pitkäjänteisesti OKM:n rahoituksella ja tuella kehitetyt, maahan muuttaneiden kotoutumista tukevat ja joustavat koulutuspolut mahdollistaneet koulutusmallit.

Olemme samaa mieltä, että kotoutumiseen liittyvä koulutusjärjestelmä kaipaa uudistamista ja selkeyttämistä:

- Sen sijaan, että koulutukseen pääsyn määrittää koulutustarpeen sijasta Suomessa vietetty aika sekä oleskelu- ja työmarkkinastatus, kotoutumis- ja lukutaitokoulutukseen pääsyn tulee olla oikea-aikaisesti ja yksilölliset tarpeet huomioiden mahdollista kaikille maahan muuttaneille henkilön statuksesta riippumatta

- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi suosittelee maahanmuuttajien lukutaitokoulutusta arvioidessaan (2022), että lainsäädäntöä ja toimintamalleja tulee muuttaa siten, että esteet koulutukseen pääsyle saadaan puretuiksi. Lisäksi täysi valtionosuusrahoitus tulee laajentaa koskemaan kaikkia lukutaitokoulutusta tarvitsevia, myös pidempään Suomessa olleita tai oleskelulupaa odottavia. Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry voi yhtyä Karvin näkemykseen.

Vapaa sivistystyö tarjoaa aikuisille maahan muuttaneille sellaista matalan kynnyksen koulutusta, jossa tavoitteena on lisätä luottamusta omiin kykyihin ja itsenäisyyteen, vahvistaa aktiivista kansalaisuutta, elinikäistä oppimista sekä yhteiskuntaan kiinnittymistä. Esimerkiksi opintokeskusten lukutaitokoulutukset tähtäävät useammin jatkokoulutukseen tai muuhun koulutukseen (esim. kotoutumiskoulutukseen) kuin työmarkkinoille. Maahan muuttaneiden kotoutumis- ja kielitaitokoulutus sopii erinomaisesti vapaan sivistystyön tehtäväksi osana kansallista koulutusjärjestelmää. Näin ollen Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry katsoo myös, että kotoutumista tukevien taitojen koulutus sopii paremmin OKM:n kuin TEM:n hallinnonalan alle. Työvoimaviranomaisilla ei lähtökohtaisesti ole sitä samaa koulutuksen koordinoinnin, kehittämisen ja ohjauksen sekä seurannan asiantuntijuutta, mikä on OKM:n hallinnonalla ja sen ohjauksessa toimivilla koulutusorganisaatioilla.

Kotoutumisen edistämisen rahoituksen säästöt

Jos haluamme, että maahanmuuttajat oppivat kielen, kotoutuvat suomalaiseen yhteiskuntaan, saavat ammatin ja työllistyvät, vaatii se kotoutumiseen lisää resursseja eikä uusia leikkauksia. Hallituksen esitys toteaa vapaan sivistystyön järjestämän koulutuksen keskeisen merkityksen erityisesti luku- ja kirjoitustaidon koulutuksessa. Laki vapaasta sivistystyöstä uudistettiin vuonna 2017:

- vapaan sivistystyön nähtiin monipuolistavan luku- ja kirjoitustaidon opiskelumahdollisuuksia ja osaltaan myös nopeuttavan, mm. monipuolisilla kansalaisyhteiskuntaverkostoillaan, maahan muuttaneiden polkuja koulutukseen ja työelämään
- tätä tehtävää vapaa sivistystyö on hoitanut hyvin
- myös Karvi toteaa, että lukutaitokoulutuksen järjestämisen piirissä on monin paikoin luotu hyvin toimivia ja vakiintuneita ohjauksen ja vuorovaikutuksen tapoja erilaisista oppilaitostyypeistä, eri hallinnonaloista, kirjavasta lainsäädännöstä ja alueellisista eroista huolimatta.

Hallituksen esityksessä todetaan Opetushallituksen myöntäneen 5 miljoonaa euroa vuonna 2025 vapaan sivistystyön opintoteliavustusta suomen ja ruotsin kielen koulutukseen maahanmuuttajanaisille, joilla ei ole oikeutta kotoutumissuunnitelmaan. Sama opintoteliavustus on juuri ollut haettavissa vuosina 2026-2027 järjestettävään, samalle kohderyhmälle tarkoitettuun koulutukseen. Lisäksi osaa vapaan sivistystyön maahan muuttaneille tarkoitettua koulutuksista voidaan rahoittaa opintoteteleillä, jotka on tarkoitettu vapaan sivistystyön opiskelijamaksujen alentamiseen.

Suhtaudumme luonnollisesti positiivisesti em. maahan muuttaneiden kotoutumista tukeviin rahoitusinstrumentteihin. Ne eivät kuitenkaan missään määrin korvaa nyt suunnitellun uudistuksen myötä vapaalta sivistystyöltä poistettavaksi ehdotettua valtionosuusrahoitusta eivätkä turvaa

vapaan sivistystyön järjestämän kotoutumis- ja kielikoulutuksen riittävää saatavuutta tai kehittämistä. Esimerkiksi pitkään kotona olleet maahan muuttaneet naiset on kohderyhmä, joka hyötyisi kotouttamis- ja kielikoulutuksen pitkäjänteisestä kehittämisestä sekä koulutuksen sääntelyn selkeyttämisestä toistuvan hankerahoituksen sijaan.

Yhdymme myös usean lausunnonantajan esittämään huoleen kuntien valtionosuuden laskun vaikutuksista kuntien edellytyksiin järjestää kotoutumis- ja lukutaitokoulutusta sekä mahdollisista koulutuksen hankintaprosesseista seuraavista, kuntia työllistävistä lisätehtävistä. Kuntien selviytyminen uusista tehtävistä huolestuttaa erityisesti tilanteessa, jossa kuntien kotoutumisen edistämiseen tarkoitettuun rahoitukseen esitetään samanaikaisesti lähes 50 miljoonaa euron säästöjä.

Kotoutumisen tavoitteet ja velvoittavuuden lisääminen

Ehdotetussa uudistuksessa korostuu kotoutumisen tavoitteena yhteiskuntaan kiinnittyminen: kotoutumista tukevien toimenpiteiden ja palvelujen tarkoituksena on edistää maahanmuuttajan mahdollisuuksia hankkia yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja sekä hänen mahdollisuuksiaan osallistua yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan ja työelämään.

Tavoitteisiin pääsyn esteitä:

- lakiesitys ei ota riittävästi huomioon erityistä osaamista ja resurssia vaativan koulutuksen järjestämisen edellytyksiä kunnissa
- kuinka kuntien koulutustarjonta jatkossa pystyy vastaamaan erityisessä tilanteessa olevien maahan muuttaneiden (vähäinen koulutustausta, pitkään kotona olleet kotivanhemmat, traumataustaiset, ikääntyvät, heikot perus- ja digitaidot omaavat) kotoutumisen ja kielikoulutuksen yksilöllisiin tarpeisiin.
- aiemmissakin lausunnoissa esiin nostettu tehokkuus- ja kielitaitovaatimus (B.1.1) sekä nopeus nähdään epärealistisenä saavuttaa ehdotetussa aikataulussa. Tämä korostuu erityisesti niiden kotoutujien kohdalla, joilla jo lähtökohtaisesti on heikommat oppimisvalmiudet.

Opintokeskusten järjestämässä luku- ja kirjoitustaidon koulutuksessa kotoutumisen ja kielen oppimisen tavoitteet ovat työllistymistavoitetta laveammat. Kotoutumisen yksikkönä kannattaa ajatella yksilön rinnalla myös perhettä. Heikommallakin suomen kielen luku- ja kirjoitustaidolla vanhempi pystyy tukemaan oman lapsen koulunkäyntiä paljon paremmin kuin täysin lukutaidottomana. Näin myöskään kotoutumisen erot perheen sisällä ei kasva liian suureksi.

Alkuvaiheen palveluprosessin muutokset

-

Muut huomiot

Opintokeskusten tarjoamasta, usein myös toiminnallisesta luku- ja kirjoitustaidon opetuksesta on kertynyt paljon osaamista ja ymmärrystä juuri tämän moninaisen ryhmän kotoutumisen

tukemisesta. Muutoksen myötä tämä osaaminen katoaisi suomalaiselta koulutuksen kentältä. Hallituksen esityksessä todetaan, että vapaan sivistystyön oppilaitokset voisivat jatkossa osallistua työvoimaviranomaisten järjestämiin työvoimakoulutuksena järjestettävän kotoutumiskoulutuksen ja lukutaitokoulutuksen kilpailutuksiin, mikäli työvoimaviranomainen päättää toteuttaa koulutuksen hankintamenettelyllä. On epätodennäköistä, että opintokeskuksilla olisi mahdollisuuksia osallistua työvoimaviranomaisten kilpailutuksiin. Hallituksen esityksessä todetaan 100 prosentin valtionosuusrahoituksen muodostavan opintokeskusten rahoituksesta 2 % (2023). Määrä voi kokonaisuudessaan vaikuttaa pieneltä, mutta se on merkittävä yksittäisille koulutusta järjestäville opintokeskuksille. Yhdestätoista opintokeskuksesta neljä järjestää aikuisten maahan muuttaneiden lukutaitokoulusta. Näistä Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry on yksi. 100% valtionosuuden leikkaaminen pois toimintamme rahoituksesta ei ole ainoastaan pois lukutaitokoulutuksemme oppijoilta, vaan sillä on merkittäviä vaikutuksia koko toimintamme vakauteen.

Esitetty kotouttamislain uudistaminen ollaan toteuttamassa ilman hallittua ja riittävää siirtymäaika. Vapaan sivistystyön toimijoille esitetyn siirtymäajan (2027-2028) rahoitus (2,2 miljoonaa euroa) OKM:n hallinnonalalle on ehdotetun lakiuudistuksen laajuuteen nähden lähes merkityksetön. Kansan Sivistystyön liitto KSL ry tukee Opintokeskukset ry:n kantaa siitä, että siirtymäkauden rahoitus tulisi kohdentaa koulutuksen järjestäjille. Se, että siirtymäajalle esitetyn rahoituksen jakautumisen perusteita ei ole päätetty estää mahdollisesti siirtymäajalla järjestettävän koulutuksen ennakkoinnin ja suunnittelun.

Kumpumäki Tuula
Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry